

Që prej prezantimit nga Komisioni Evropian të Aktit për Inteligjencën Artificiale (AIA), Equinet dhe ENNHRI kanë bërë thirrje në mënyrë të vazhdueshme për një kornizë të fortë mbrojtjeje efektive të barazisë dhe të drejtave themelore, të cilat sigurojnë balancimin e duhur midis objektivave të dyfishtë të AIA-s për promovimin e besimit dhe inovacionit në IA. Me përfundimin e këtij procesi legjislativ, duhet të mbahen parasysh konsiderata kritike për barazinë dhe të drejtat themelore. Në mënyrë të veçantë, për të siguruar që marrëveshja në të ardhmen për AIA të sigurojë mbrojtjen e duhur për barazinë dhe të drejtat themelore, këto organizata bëjnë thirrje për sa më poshtë.

- 1. Të sigurohet mbrojtje ligjore e fortë për sistemet me risk të lartë.** Nxsisim ligjvënësit të ndjekin qasjen origjinale të Komisionit Evropian për një klasifikim objektiv të rrezikut të lartë të të gjitha sistemeve të IA që përfshihen në një listë të rasteve të përdorimit kritik. Amendimet e rena dakord për nenin 6, që parashikojnë futjen e një cilësimi shtesë për klasifikimin e rrezikut të lartë, do të cenonin shumë sigurinë juridike dhe parashikueshmërinë; dhe kaluar përgjegjësinë për identifikimin e sistemeve të AI që përbëjnë rrezik kritik për barazinë dhe të drejtat themelore tërësisht në duart e zhvilluesve të teknologjisë ("ofruesve") që nuk kanë njohuritë dhe përvojën e kërkuar në fushën e barazisë dhe të drejtat themelore. Gjithashtu do të nxiste zhvilluesit e IA që të minimizojnë rreziqet nga sistemet e tyre në mënyrë që të reduktojnë kontrollin rregullator. Në përputhje me opinionin e Shërbimit Ligjor të Parlamentit Evropian, ky amendament është në kundërshtim me qëllimin e shpallur të AIA-s në drejtim të përmirësimit të funksionimit të tregut të brendshëm dhe promovimit të përvetësimit të inteligjencës artificiale me qendër njeriun dhe të besueshëm.
- 2. Të sigurohet bashkëpunim efektiv ndërmjet mekanizmave zbatuese sipas AIA me organet ekzistuese kombëtare të pavarura për zbatimin e barazisë dhe të drejtave themelore.** Ndikimi ndërsektorial i sistemeve të IA dhe fakti që një nga objektivat e deklaruara të AIA është forcimi i zbatimit të të drejtave themelore, kërkojnë që autoritetet kombëtare mbikëqyrëse dhe Zyra Evropiane e IA të punojnë ngushtë me Entet e Barazisë dhe Institucionet Kombëtare të të Drejtave të Njeriut (NHRI-të) si autoritete të pavarura publike përgjegjëse për mosdiskriminimin dhe të drejtat themelore. Bashkëpunimi ndërmjet këtyre aktorëve do të ndihmojë për të siguruar që strukturat e zbatimit të AIA të përfitojnë nga ekspertiza e specializuar dhe përvoja e gjerë e Organeve të Barazisë dhe IKDNJ-ve, duke përfshirë trajtimin e ankesave dhe çështjeve gjyqësore. Bashkëpunimi efektiv kërkon gjithashtu burime për mekanizmat ekzistues të zbatimit të të drejtave themelore siç janë Entet e Barazisë dhe IKDNJ-të, për të siguruar bashkëpunim kuptimplotë në zbatimin e AIA të BE-së. Për më tepër, duhet të ketë përafrim midis dy kornizave të zbatimit të AIA (autoritetet kombëtare mbikëqyrëse dhe Zyra e UA) në lidhje me detyrimet e bashkëpunimit me autoritetet kombëtare të të drejtave themelore dhe barazisë. Këto institucione kombëtare duhet të kenë akses në dokumentacionin teknik të mbledhur nga Zyra e UA, në mënyrë të ngjashme si për sistemet me rrezik të lartë, të cilat nuk janë modele themeli dhe modele themeli me ndikim të lartë, sipas nenit 64. Zyra e IA duhet të njoftojë dhe të bashkëpunojë me Entet e Barazisë dhe IKDNJ sa herë që identifikohen rreziqe për të drejtat themelore, në mënyrë të ngjashme me mënyrën se si krijohen këto detyrime për autoritetet kombëtare mbikëqyrëse në nenin 65.
- 3. Të garantohet e drejta për ankimim individual dhe kolektiv.** Individëve dhe organizatave që përfaqësojnë interesa individuale dhe kolektive të atyre që preken nga sistemet e IA, si

shoqëria civile, sindikatat, Enteve të Barazisë dhe IKDNJ-ve duhet t'u sigurohet e drejta për të paraqitur një ankesë tek autoritetet kombëtare mbikëqyrëse dhe Zyra e IA. Këto masa mbrojtëse procedurale janë thelbësore për sigurimin e koherencës me mjetet juridike për individët ose grupimet sipas ligjit të BE-së për të drejtat themelore dhe barazinë, siç është kompetenca e Enteve të Barazisë, IKDNJ-ve dhe subjekteve të tjera të interesit publik për të çuar çështjet para organeve gjyqësore ose/dhe administrative, me mbikëqyrjen e AIA autoritete që qartazi i përkasin kategorisë së fundit. Fuqizimi i Enteve të Barazisë dhe IKDNJ-ve për të paraqitur ankesa si tek autoritetet kombëtare mbikëqyrëse ashtu edhe tek Zyra e IA-së do të ndihmojë në shmangien e gjetjeve kontradiktore ose mosmarrëveshjeve për ankesat dhe do të forcojë efektivitetin e mbrojtjes së atyre që preken nga sistemet e AI duke u mbështetur në ekspertizën e dedikuar për barazi dhe të drejtat themelore të këtyre autoriteteve publike të pavarura. Për shkak të vështirësive që mund të hasin viktimat në njohjen e shkeljeve të të drejtave themelore që shkaktohen nga IA, pra të dinë se janë subjekt i shkeljeve të tilla dhe të pretendojnë rivendosjen e tyre, është thelbësore që Entet e Barazisë, IKDNJ-të dhe organizatat e tjera përkatëse mund t'u jepet në mënyrë eksplicite kompetenca për të paraqitur ankesa në autoritetet mbikëqyrëse dhe Zyra e IA në emër të tyre dhe pa identifikuar viktimën e mundshme. Për këtë ente, një qasje e tillë do të përkonte me mjetet juridike në AIA me Direktivat e propozuara mbi standardet për Entet e Barazisë dhe me nenin 80 të GDPR. Kufizimi i dëmshpërblimit kolektiv në kuadrin ligjor të mbrojtjes së konsumatorit rrezikon të zvogëlojë ndjeshëm mbrojtjen kundër shkeljeve të të drejtave themelore të mundësuar nga IA, duke mos njohur natyrën e veçantë të të drejtave dhe barazisë themelore dhe se mbrojtja e tyre nuk mund të trajtohet vetëm përmes prizmit të nevojave të konsumatorëve.

- 4. Të sigurohet mbrojtje e fortë për barazinë dhe të drejtat themelore në kornizën e modeleve (themelore dhe themelore me ndikim të lartë).** Mirëpresim shqyrtimin e shtuar rregullator të propozuar mbi Modelet Themelore dhe Modelet Themelore me ndikim të lartë. Duke pasur parasysh dëmin e vërtetuar të këtyre sistemeve për barazinë dhe të drejtat themelore, një qasje proporcionale dhe e bazuar në prova për rregullimin e tyre kërkon zbatim të centralizuar dhe të harmonizuar në nivel evropian. Ndërsa përgëzojmë futjen e masave të verifikimit ex-ante dhe zbutjes së rrezikut për Modelet Themelore me ndikim të lartë, besojmë se kjo qasje e shkallëzuar do të ketë efekte negative për mbrojtjen e të drejtave themelore dhe kërkojmë që detyrimet për verifikimin e pavarur dhe miratimin e masave zbutëse të shtrihen në të gjitha modelet dhe IA gjeneruese. Për më tepër, jemi kundër përjashtimit të ekspertizës së të drejtave themelore nga modeli aktual i vlerësimit të rrezikut dhe ndikimit. Në propozojmë veçanërisht përfshirjen e një kërkesë të qartë për barazi dhe ekspertizë të të drejtave themelore nga testues të pavarur të verifikuar dhe një referencë të qartë për autoritetet kombëtare që mbikëqyrin zbatimin e legjislacionit të Bashkimit për mosdiskriminimin dhe të drejtat themelore midis autoriteteve kombëtare me të cilat bashkëpunon Zyra e IA dhe mbështetet në lidhje me zbatimin e AIA. Me qëllim që të garantohet transparencë të plotë, llogaridhënie dhe të drejta të pjesëmarrjes publike, ne rekomandojmë që mekanizmi i pavarur i verifikimit, që duhet të shtrihet në të gjitha modelet dhe AI gjeneruese, të përfshijë detyrimin për të kërkuar të dhëna nga disa grupe interesi të të drejtave themelore, duke përfshirë personat e prekur dhe shoqërinë civile. Nënvizojmë rëndësinë e harmonizimit ndërmjet kornizës zbatuese për modelet themelore dhe modelet themelore me ndikim të lartë përmes Zyrës së IA dhe zbatimit kombëtar përmes sistemit kombëtar të mbikëqyrjes së tregut kundër sistemeve të AI me rrezik

të lartë. Kjo do të ndihmonte në garantimin që të drejtat efektive për ndreqje dhe mjetet ankimese të ishin disponueshme në të dy kornizat.

- 5. Të sigurohen vlerësime adekuate të ndikimit të të drejtave themelore (FRIAs).** Bëjmë thirrje të miratohet propozimi i Parlamentit Evropian për vlerësimin e ndikimit të të drejtave themelore (FRIAs) për zhvilluesit e sistemeve IA për të parandaluar dhe mbrojtur në mënyrë sistematike, transparente dhe të qëndrueshme nga ndikimi negativ mbi barazinë dhe të drejtat themelore. Siç tregon gjerësisht historia e proceseve gjyqësore të lidhura me sigurinë e produktit, produktet, rreziqet e sigurisë të identifikuar në fazën e zhvillimit, kanë dëmtuar gjithsesi ndjeshëm shëndetin e njeriut kur janë përdorur. Në mënyrë të ngjashme, rreziqet për të drejtat themelore varen nga mënyra se si përdoret një produkt ose shërbim i mundësuar nga IA dhe për këtë arsye zhvilluesit duhet të kenë një detyrim për të kryer FRIA. Siç vërehet në Opinionin e fundit me iniciativë të EDPS mbi Aktin e Inteligjencës Artificiale (Akti i AI), "vlerësimi i rrezikut nga ofruesi i IA mund të mos korrespondojë me skenarin e rrezikut në momentin e vendosjes së sistemit të IA, dhe për këtë arsye një vlerësim i tillë rrisë mund të mos jetë i saktë." Për më tepër, kujdesemi ndaj kompromisit për qëllimin dhe përmbajtjen e FRIA-ve që e kufizojnë këtë detyrim vetëm në sektorin publik dhe pakësojnë gjithëpërfshirjen e informacionit për të ndihmuar në pajtueshmërinë e zhvilluesve. Në kontekstin IA, duke marrë parasysh paqartësinë dhe kompleksitetin e teknologjisë, FRIA-të duhet të jenë të qarta dhe përcaktuese. Detyrimi për të kryer periodikisht FRIA gjatë gjithë ciklit jetësor të sistemit AA duhet të mbulojë si sektorin publik ashtu edhe atë privat për të kapur burimet kryesore të diskriminimit të AA dhe për të parandaluar dobësimin e zbatimit. ENNHRI dhe Equinet bëjnë thirrje kundër përjashtimit të sektorit privat nga detyrimet e FRIA-së duke iu referuar detyrimeve sipas Direktivës së propozuar për Qëndrueshmërinë e Korporatës Due Diligence (CSDDD). Krahasuar me propozimin e Parlamentit Evropian për FRIA-të, CSDDD përmban detyrime më të kufizuara për të mblodhur informacion për qëllime të vlerësimit të ndikimit. Për më tepër, përjashtimi i sektorit privat duke iu referuar CSDDD-së do të krijojë një sistem me dy drejtime të vlerësimit të ndikimit në sistemet e IA (një për organet publike nën AIA, një tjetër për ata që ushtrojnë funksione private sipas Direktivës) që rezulton në nivele të ndryshme mbrojtjeje. Kjo qasje e shkallëzuar ndaj FRIA-ve do të rrezikonte sigurinë ligjore dhe do të vendoste detyrime në mënyrë disproporcionale më të lehta për zhvilluesit e inteligjencës artificiale të sektorit privat, ndërsa sektori privat, njëlloj me sektorin publik, është një burim kryesor i diskriminimit të mundësuar nga AI dhe shkeljeve të tjera të të drejtave themelore. Sipas tekstit të Parlamentit Evropian, kërkesa për reagime nga Entet e Barazisë, institucionet kombëtare të të drejtave të njeriut dhe shoqëria civile gjatë këtyre vlerësimeve të ndikimit duhet të mbahen parasysh në mënyrë që të sigurohet saktësia dhe besueshmëria e përmirësuar e ndikimit të vlerësuar dhe përafrimi me mosdiskriminimin ekzistues dhe mekanizmat e mbikëqyrjes së të drejtave themelore.
- 6. Të ndalohen praktikat biometrike dhe mbikëqyrëse që rrezikojnë diskriminimin.** Jemi të shqetësuar nga përjashtimet nga ndalimi i përdorimit të biometrikës për të kategorizuar në mënyrë (in)diskriminuese grupe personash, për të "lexuar" emocionet e tyre dhe për t'i nënshtruar ata në mbikëqyrje të drejtpërdrejta në vende publike. Nuk janë proporcionale dhe nuk mbështeten nga prova bindëse sa i përket efektivitetit të këtyre përdorimeve për mbrojtjen e rendit publik dhe sigurisë kombëtare. Përjashtimet e propozuara nga këto ndalime në dakordësuar nuk i plotësojnë kërkesat për domosdoshmëri dhe proporcionalitet sipas nenit

52.1 të Kartës së të Drejtave Themelore. Të gjitha përdorimet e sistemeve IA që paraqesin rreziqe të papranueshme për individët dhe të drejtat e tyre themelore duhet të ndalohen. Entet e Barazisë dhe institucionet kombëtare të të drejtave të njeriut, për shembull në Holandë dhe Francë, kanë sjellë prova mbi ndikimin negativ në barazi të teknologjisë së njohjes përmes fytyrës. Për më tepër, Agjencia për të Drejtat Themelore të BE-së ka ofruar prova mbi ndikimin negativ të identifikimit biometrik tek të drejtat themelore për vitin 2019 dhe 2020.

- 7. Të vendoset një ndalim i qartë dhe efektiv për policimin parashikues.** Rekomandojmë ndalimin autonom të policimit parashikues për vepra penale dhe kundravajtje administrative. Ndalimi si pjesë e vlerësimit të grupeve sociale, që do të kërkonte një pikë të tretë në nenin 5(1) c, nuk do të kapte dëmet e policimit parashikues, të cilat nuk vijnë si pasojë e një parashikimi vetëm automatik. Edhe nëse parashikimi verifikohet nga një njeri, për shkak të paragjyqimeve të automatizimit, mund të ketë rezultate diskriminuese sepse këto sisteme fiksojnë paragjyqime strukturore, duke çuar në mbi-policim disproporcional të grupeve të caktuara të njerëzve. Ndalimi autonom kërkohet për të adresuar çështjen që policimi parashikues cenon të drejtën për një mjet juridik efektiv dhe për një gjykim të drejtë, prezumimin e pafajësisë dhe të drejtën për mosdiskriminim.

EQUINET dhe ENNHRI i bëjnë thirrje Parlamentit Evropian dhe shteteve anëtare të BE-së që të gjejnë gjuhën e përbashkët pa kompromentuar vlerën e shtuar të AIA-s me qëllim që të garantojnë që sistemet IA që zhvillohen në të gjithë BE-në të mbrojnë dhe promovojnë të drejtat dhe barazinë themelore. Jemi të gatshëm të ofrojmë ekspertizën dhe përvojën e institucioneve tona anëtare për të mbështetur ligjvënësit në mënyrë që AIA të bëhet një instrument ligjor efektiv për të përforcuar më tej legjisllacionin e BE-së për barazinë dhe të drejtat themelore.

Duke besuar në mirëkuptimin dhe bashkëpunimin tuaj,

K O M I S I O N E R I

Vilma SHURDHA